

Crisi a les **aules**

La Logse va aportar canvis substancials per als professors de secundària: la inclusió dels adolescents d'entre dotze i catorze anys, l'escolaritat obligatòria fins als setze, la massificació de les aules...

Tot plegat va comportar una gran crisi entre el professorat, acostumat a fer classes a alumnes que en volien rebre. Les darreres reformes educatives emanades del Govern estatal no han fet sinó atiar el foc del problema.

Adolescents, estrès, burocràcia i euros

Els professors de secundària són el col·lectiu més afectat per depressions i estrès. Molts tenen l'amarga sensació que han de lluitar contra reformes i contrareformes educatives que no els tenen en compte i contra una societat —pares, mares i mitjans de comunicació— que els responsabilitza d'educar els adolescents sense assumir cap paper. Són dels més ben pagats del món i dels que menys hores fan.

A més de pianista de la Big Band La Locomotora Negra, en Cristòfol Trepà és professor titular de Didàctica de les Ciències Socials a la Universitat de Barcelona i va ser, durant divuit anys, professor de secundària. Potser és per aquest cúmul de factors que, al llibre *La Secundària a examen*, comença el seu article, de títol tan seriós com "Educar a través de la instrucció", amb una cita més aviat humorística de l'expert en secundària als Estats Units Michael Grinder: aquest estudiós anomena els professors de l'etapa "equivalent a la nostra secundària obligatòria" els "*flying teachers*" ("professors voladors", tradueix Trepà) perquè sempre estan volant sobre l'escola tot esperant aterrar a la postobligatòria. Afegia Grinder que si en les condicions actuals de l'escola pública americana algú li manifestés la seva vocació per donar classes a joves d'entre dotze i setze anys, d'entrada "dubtaria de la seva salut mental". Trepà creu que, amb els canvis que l'ensenyament secundari i la societat han viscut en els últims anys a casa nostra, les cites de Grinder serien aplicables als professors i escoles catalanes. Per Trepà, el problema és que els professors no saben si han de construir aprenentatges, educar, gestionar conflictes o instruir. A més, amb la Logse, la secundària va portar dos canvis que van provocar un sotrac als instituts: hi entraven els joves d'entre dotze i catorze anys, que abans cursaven primària, i l'etapa de catorze a setze passava a ser obligatòria.

De la nit al dia, els professors van haver d'enfrontar-se a classes amb alumnes que hi havien d'anar contra la seva voluntat, i durant dos anys més que els jo-

ves que els havien precedit. Per l'adolescent que volia deixar d'estudiar, això era una declaració de guerra en tota regla.

Aquesta feina va anar a recaure, en gran part, sobre els múscles dels professors de secundària, acostumats de sempre a ensenyar qui volia estudiar i gens fets a educar els alumnes més rebels, que, ara, tant sí com no, havien de passar curs i ocupar les aules fins el setze anys. Pocs dubten que la prolongació de l'ensenyament obligatori, en si mateixa, sigui negativa, però són encara menys els qui consideren que aquest pas no es va fer amb totes les garanties perquè reeixís.

Mamuts i nouvinguts. "—Els alumnes sempre tenen la mateixa edat, però jo cada curs que passa sóc un any més vell —ens diu el professor més gran, donant-se la raó amb el cap.

"De vegades sembla que tot ens vingui de nou." (De *Petita crònica d'un professor a secundària*, de Toni Sala, editat per Edicions 62 el 2001.)

L'entrada en vigor de la Logse ha marcat dues generacions de professors de secundària. Dels grans, els que ja feien classe abans de l'entrada en vigor de la Logse, que són la majoria, en Joan Sales en diu "mamuts". Sales és un mamut (Barcelona, 1956) llicenciat en Geologia i diplomad en Història de la ciència, que fa vint-i-cinc anys que treballa de professor. Els mamuts, amb la reforma de l'ensenyament impulsada pels socialistes, van haver d'adaptar-se a la nova situació. Amb la desaparició dels suspensos i dels repetidors els va caure de les mans una eina que, de sobte, els va semblar imprescindible. Uns van mirar de fer-ho tan bé com podien, i d'altres, tard o d'hora,

EDITORIAL PROA / ANGLE EDITORIAL / EDICIONS LA CAMPANA / EDICIONS EC

Santiago Cucurella
Trenta anys a les aules
Vivències i reflexions
d'un professor de secundària

A *Trenta anys a les aules*, Santiago Cucurella reflexiona sobre l'ensenyament basant-se en les seves experiències professionals. *L'escola suspèn*, de Joan Badia, és un seriós treball sobre la crisi del sistema educatiu i tot allò que no solucionarà la nova llei de qualitat. Empar Fernández i Judit Pujadó intenten en *Planeta ESO* acostar-nos a l'ensenyament secundari, però no se'n surten tan bé com Toni Sala en *Petita crònica d'un professor a secundària*, una magnífica crònica d'estil àgil i punyent sobre tot el que et pot passar en un centre de secundària, sense tenir molta mala sort. *La Secundària a examen*, a cura de Joaquim Prats, és un bon recull d'anàlisis d'aspectes concrets de l'ensenyament secundari.

JOAN BADIA
L'escola suspèn

Toni Sala
*Petita crònica
d'un professor
a secundària*

El món de l'ensenyament, vist des de dintre

TONI SALA ÉS PROFESSOR D'INSTITUT, I ÉS TAMBE UN MES-
TRE EN L'ART D'OCURRIRE. TOTES LES CIRCUMSTÀNCIES
CONVIDEN EN AQUESTA *Petita crònica d'un professor a secundària*
i en fan un document de primer ordre. La realitat d'un
sector molt important de l'ensenyament en l'ètica pública
s'hi reflecteix amb tota precisió, sota els fets d'una prosa
admirable. La descripció del transcurs de cada trimestre, la
narració de les anècdotes del dia a dia i els moments de reflexió
s'acompanyen, en aquesta crònica, per partícules d'una visió
personal, complexa i significativa d'un món que ens inter-
ressa i ens afecta a tots.

62

Humor 30 Satira

Empar Fernández & Judit Pujadó
PLANETA ESO

**La Secundària
a examen**

Joaquim Prats (ed.)

Julio Andreu, Santiago Cucurella,
Iñaki Echebarria, Joan Estruch, FER,
Josep Francí, Jaume Graells,
Mercè Izquierdo, Joan Majó, Josep Playà,
Jesús Rul, Joan Sales, Neus Sanmartí,
Joan Subirats, Gemma Suñé,
Josep M. Terricabras, Cristòfol A. Trepal

Proa Debol

van deixar de lluitar. Segons Santiago Cucurella, autor de *Trenta anys a les aules* (Proa, 2002), entre un 20% i un 30% dels professors va girar l'esquena a la Logse i així era difícil que la llei arribés a bon port. Cucurella és dels pocs que defensen la reforma socialista i critica que molts professors "obliden que no es pot educar els alumnes del segle XXI amb sistemes del XIX: volen fer classes magistrals, i els alumnes es reboten".

També responsabilitza l'administració d'aquesta situació, perquè "una ratio de 25 o 30 alumnes per professor" no faci-

lita les coses. Com a conseqüència, "l'atenció personalitzada és mínima". Cucurella és un mamut que creu que els professors han d'educar i no poden limitar-se a ensenyar i transmetre coneixements. Sales i Trepal, en canvi, creuen que l'educació és, sobretot, cosa dels pares i dels mitjans de comunicació públics. "No pot ser -resumeix Trepal- que nosaltres siguem els responsables dels embarassos no desitjats perquè no els hem donat educació sexual; responsables de la seva higiene perquè no els hem donat educació, etcètera."

Les reticències d'alguns mamuts han fet que els joves professors que han arribat després de la Logse se'ls miren amb certa desconfiança...

"Abans -explica Joan Sales- hi havia una facilitat de transmissió d'experiència del professor gran al jove, com a conseqüència de l'academicisme de la secundària. Ara, el jove es mira el gran amb recança, no se'n refia perquè el veu vetust i no intenta donar continguts i divertir al mateix temps. Però és que hi ha algunes coses -els criteris de classificació en botànica i zoologia, per exemple-

que són realment aspres i no resultaran mai divertides.”

El microcosmos. “—En aquest institut no té cap importància arribar l’últim —em tranquil·litza el cap d’estudis, i jo que ja veig què diu el paper, obro uns ulls com taronges—. És tan petit que no hi ha res per triar. De professors de català, només sou dos. L’altre és una professora que ve de primària, de manera que ella donarà els primers cursos d’ESO. A tu et toquen un crèdit variable, un quart d’ESO i primer i segon de batxillerat. Ah, i la literatura catalana de segon i la literatura universal de primer... [...]

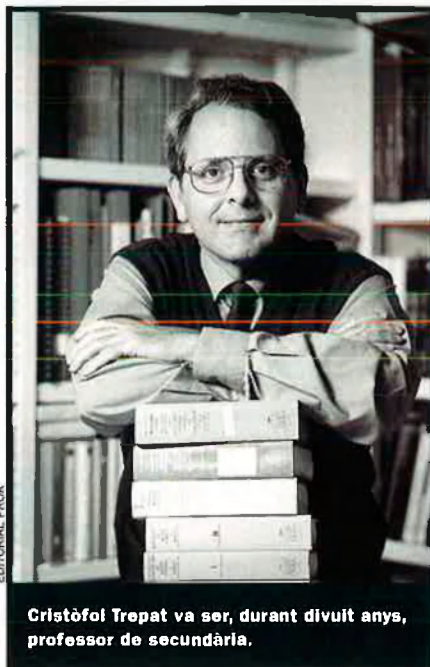
”Donaré batxillerat! [...] Déu meu. Però si acabo d’arribar. Hi ha professors que es passen anys i anys esperant poder donar aquestes matèries. No és just. No m’ho mereixo.” (De *Petita crònica d’un professor a secundària*.)

Un centre de secundària es un altre món. No té res a veure amb una empresa ni gaire a veure amb altres centres públics, com ara un hospital. Joan Sales, a *La Secundària a examen*, ve a dir que l’estructura dels hospitals públics s’ha desenvolupat incorporant professions diverses que permeten gestionar-lo amb eficàcia, mentre que els centres d’ensenyament no tenen gerents professionalitzats ni un psicòleg fix ni una estructura administrativa. Cristòfol Trepal també dóna molta importància a aquest aspecte: “Un centre pot tenir entre 600 i 800 alumnes, uns cinquanta i seixanta professors i un pressupost de set a nou milions de pessetes. El director hauria de ser com el cap de personal d’una empresa, però no ho és: no té atribucions per fer res contra un professor que no fa la feina o contra un alumne que fa una atzagaiada. Les responsabilitats són del consell escolar, que, com a molt, es reunirà i es pronunciarà quinze dies després d’un incident.”

Els directors dels centres tampoc no estan professionalitzats, com en altres països. A casa nostra un director és un professor elegit pels altres professors que, en el futur, deixarà de ser-ho i tornarà a ser un professor més.

Joan Estruch és doctor en filologia, catedràtic d’institut i professor de l’Institut

“Això que gairebé ningú no vulgui ser director només passa a l’ensenyament secundari”

Cristòfol Trepal va ser, durant divuit anys, professor de secundària.

de Ciències de l’Educació. Ha escrit *Direcció professional y calidad educativa* i és molt crític amb el model directiu escolar: “El model directiu vigent fins ara (abans de la llei de qualitat) es basava en un director amb poca autoritat, provisional, elegit d’entre els professors i pels professors, amb una simbòlica participació de la resta de sectors (pares, alumnes). Això ha configurat un tipus de ‘director-company’, un professor que ‘feia’ de director. Un model que ha tingut determinats avantatges (proximitat, coneixement del centre, poques lluites pel poder...), però també alguns greus inconvenients (manca de lideratge, nomenaments a dit de directors per part de la inspecció per absència de candidats...). Això que gairebé ningú no vulgui ser director només passa a l’ensenyament públic. Per què?”

Cristòfol Trepal es fa la mateixa pregunta: “Si a tot arreu, a la nostra societat, tothom vol un càrrec de més responsabilitat i cobrar més, per què ningú no vol ser director? Per què hi ha tants directors nomenats a dit perquè ningú s’hi ha volgut presentar?”

En altres països europeus, la direcció d’un centre és una carrera de prestigi. Aquí, no. Joan Sales recorda que el càrrec tampoc no està ben pagat: “Hi ha directors que cobren menys que alguns companys catedràtics amb uns quants triennis. És trist, però, actualment, una de les claus perquè et respectin és el teu sou. Ocupar la direcció sense gaire interès no sembla lògic.”

Tot i això, Estruch destaca la importància de la direcció: “En general, el professorat no és prou conscient de la importància de la direcció. L’organització interna, les relacions entre professors i entre alumnes i professors, la projecció externa del centre, el clima de treball, etc., depenen, i molt, del fet que hi hagi algú que vetlli pel conjunt del centre. Cada professor, per bo que sigui, no pot treballar amb eficàcia si la resta de peces no funcionen bé i coordinament.”

Traslats. “Tan bé que m’hauria anat poder-me preparar les classes durant l’estiu, fer-ho amb temps, professionalment, com déu mana. Però el Departament d’Ensenyament ha hagut d’esperar fins a finals d’estiu per assignar-me centre.” (De *Petita crònica d’un professor a secundària*.)

A sobre, molts professors (uns 500 al Principat, segons CC OO, però molts més segons les fonts consultades per aquest setmanari), són desplaçats. Per aquestes dates, molts centres de secundària saben que l’any vinent l’equip d’enguany no repetirà. El professor desplaçat no sap on anirà fins setembre. Per Joan Estruch, això no ajuda a estructurar el centre: “Un dels inconvenients més greus del sistema funcional és el dels trasllats, perquè els canvis constants de professors provoquen molta desorganització. I cada vegada hi ha més professors en situació provisional (desplaçats, interins, comissions de servei, expectatives de destinació, etc.).” D’altra banda, afegix Estruch, el centre no té cap intervenció en la selec-

ció dels professors que arriben o marxen: "El trasllat està concebut com un dret individual de cada professor-funcionari. D'aquesta manera, la qualitat educativa d'un centre depèn de l'atzar. Quin equip de futbol podria guanyar campionats amb una plantilla de jugadors que el club no ha triat, i que van i vénen sense que l'entrenador pugui dir-hi res?".

Funcionaris amb vacances. "A l'hora del pati, els professors sortim a esmorzar. Travessem la plaça de davant, plena de bars. La localitat és turística i l'institut és cèntric. Les onze del matí. L'aparell funcional del país esmorza." (De *Petita crònica...*)

No tot són maldecaps. Els professors de l'estat espanyol estan entre els que més cobren del món. Sobretot, els sous mínims (el salari inicial d'un professor sense experiència) són altíssims en comparació amb altres països. Segons un estudi de l'OCDE del 1996, l'estat espanyol només està per sota de Suïssa i Alemanya i al mateix nivell d'Holanda. Els sous dels professors amb més experiència, en canvi, també són superats a Corea del Sud, Portugal, França i Àustria.

I a més tenen unes llargues vacances, pensen tots els no-professors. Per Estruch, el de les vacances és un "fals debat", perquè es barregen "les necessitats de les famílies (custòdia dels fills) amb les qüestions educatives". Com en altres països, diu Estruch, es podrien trobar alternatives: "Solucions que no passessin per allargar el calendari escolar, obrint els centres fora de l'horari lectiu per fer-hi activitats formatives, esportives i recreatives a càrrec de monitors especialitzats. Els centres tenen instal·lacions esportives, biblioteques, ordinadors, aules d'idiomes, de dibuix, etc., que podrien utilitzar no sols els alumnes propis, sinó tothom: joves, jubilats, veïns, etc., sense que això fos una càrrega per al centre. Altra cosa és si cal reordenar, redistribuir el calendari lectiu, tema que caldria enfocar des d'un punt de vista pedagògic, pensant en com es pot millorar el rendiment escolar dels alumnes."

I el fet de ser funcionaris també té aspectes negatius: "La combinació professor-funcionari —explica Joan Estruch— té avantatges per al professor (seguretat,

Il·lustració de Fer Inclosa al llibre *La Secundària a examen*, una obra editada per Proa.

autonomia professional), però importants inconvenients per al sistema educatiu (manca d'estímul, burocratització, tendència a la rutina i al fals igualitarisme...). No pot ser bo que un professor guanyi les oposicions als 25 anys i després, durant els quaranta anys següents, faci el que faci, no tingui altre estímul que acumular triennis per antiguitat, és a dir, pel simple (i gens meritori) fet d'anar-se fent vell."

Precisament, els professors més grans són els que destaquen més un canvi de valors que també ha afectat les aules. Alguns estudis així ho destaquen. Els autors de *La família espanyola davant l'educació dels seus fills* (Fundació La Caixa, 2001) també parlen de "canvis en l'organització de la família que han tingut conseqüències negatives sobre la socialització dels nens", com ara la incorporació de la dona al mercat de treball, l'afebliment dels vincles de la família

extensa o l'augment de les taxes de divorci. "La manera que tenen els pares d'exercir la seva autoritat sobre els fills —diu aquest estudi— és fent-se responsables del món que els transmeten. Quan els pares, siguin quines siguin les raons, defugen aquesta responsabilitat o tracten de disminuir-la, la propensió a exercir la seva autoritat tendeix a esvaïr-se correlativament."

"Però si jo no puc amb ell", li diu algun pare a Joan Sales mentre l'acusa —a ell, al professor— de no educar el seu fill. És un altre cop el dubte que plantejava Trepapat: ensenyar o educar? Poden els professors educar si no ho fan els pares?: "Podem contrarestar els efectes d'*Hotel Glam* que fills i pares veuen en família?"

Per als professors més grans, aquesta pèrdua de valors és un maldecap. Flor Bravo, llicenciada en Psicologia del Centre per al Tractament de l'Ansietat i l'Estrès de Palma de Mallorca, ha dirigit

EL TEMPS

La reforma educativa instaurada pel Govern espanyol oblida que els joves d'avui actuen de manera distinta als de fa uns anys. L'amenaça de repetir curs no és suficient per a ensenyar.

el Curs sobre tècniques de control d'estrès per a professors. Afirmar que els professors més grans insisteixen molt en l'efecte d'aquesta pèrdua de valors: "Ens diuen que els joves comencen a ser adolescents molt d'hora, que hi ha una pèrdua de valors i que s'ha perdut el rol del professorat."

Segons Flor Bravo, els professors grans tenen més tendència al *burn-out* (a cremar-se: patir estrès i ansietat) perquè "han viscut una secundària postobligatòria molt diferent i, ara, es troben en una secundària obligatòria que no hi té res a veure".

Bravo també assenyala que tenen molta més tendència a patir estrès i ansietat aquells professors que s'impliquen molt en la seva feina: els que són capaços de sortir i desconnectar dels problemes de la feina ho tenen més fàcil. Els joves professors que fan el curs, en canvi, han rebut molta informació sobre el que se'ls pot venir a sobre i ho fan per preparar-se a consciència.

El primer símptoma del professor cremat és la impotència —"senten que tenen massa responsabilitat, que els al·lots estan sense educar i que ells no poden fer-ho"—, que, posteriorment, els crearà esgotament emocional, despersonalització i impossibilitat d'autorealitzar-se. En alguns casos, això pot derivar en símpto-

mes depressius. A nivell europeu, segons un estudi elaborat recentment per la Unió Europea, el 50% de les baixes laborals són per estrès. I un informe de l'Agència de Salut Pública de Barcelona deia fa poc que el 9,8% dels professors pren tranquil·litzants.

En el curs, Bravo ensenya "estratègies per a desconnectar (relaxació, estiraments musculars), per a identificar els punts vulnerables de cadascú i per a portar una alimentació sana, ja que, moltes vegades, deixen de menjar". A més desenvolupa "estratègies a nivell cognitiu perquè aprenguin a no personalitzar i no canalitzar el seu malestar sobre els alumnes i la gent que els envolta".

L'agressivitat. "—Venga, Christian, acompanyame —va dir el cap d'estudis, quan va arribar.

"I en Christian, llavors, va aixecar-se i va anar cap a la porta aguantant la mirada a la professora [la Marta].

"—És molt violent —ens diu ara la Marta Codina. Encén un ducados i deixa anar una profunda alenada de fum blanc: — si jo fos un home, m'hauria cregut a la primera.

"Uns quants professors assentim amb el cap." (*De Petita crònica...*)

Alguns professors també relacionen l'estrès amb una creixent agressivitat per

part dels alumnes. Els coordinadors de l'estudi sobre el País Valencià *Los conflictos en las aulas de la ESO* (Editat per L'Ullal Edicions i la Federació d'Ensenyament de CCOO – País Valencià, el 2001), Rafaela García López i Ramón Martínez Céspedes, conclouen que els conflictes no són greus: "El conjunt de comportaments que podríem qualificar de major gravetat, com ara el consum de drogues i/o alcohol, les agressions físiques al professorat i les agressions entre estudiants, no constitueixen un problema habitual en els instituts, ja que cap d'ells apareix [a l'estudi] com un fet seriós, i només l'últim apareix com a problema moderat en el 14,3% dels instituts. D'aquesta dada es pot deduir que les situacions de violència que es donen als centres, i que amb certa freqüència apareixen als mitjans de comunicació, constitueixen fets esporàdics que tendeixen a ser magnífics."

També apunten els coordinadors d'aquest treball que "hi ha una sèrie de comportaments de menor gravetat que es produeixen de manera generalitzada en la major part dels instituts enquestats", i aquests comportaments —insults entre alumnes que són motiu d'expulsions de la classe— "donen lloc a situacions molestes per al treball i la convivència escolar".

Sembla evident que la reforma impulsada pel PP ha fet feliços molts professors, perquè reinstaura els exàmens, els repetidors i la revàlida, i reforça una mica els directores. Però també és cert que els conflictes no han estat només fruit de la Logse: la societat ha canviat, els adolescents actuen d'una altra manera i la decisió que és ferma, invariable —i europea—, és la de mantenir l'ensenyament obligatori fins els setze anys. Poden els professors dedicar-se només a ensenyar? L'amenaça de repetir curs és una eina suficient per a educar?

Les solucions als problemes que continuen pendents —professionalització dels òrgans directius, manca de recursos, manca de previsió en les destinacions— depenen d'un creuament d'informació entre administracions i professors que no sembla fàcil.

Àlex Milian